

Naar een duurzame en robuuste regionale voedselvoorziening in Nederland en Europa

Dit is een handreiking aan de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de Minister van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, de Minister van Infrastructuur en Waterstaat, de LNV-commissie van de Tweede Kamer, de provincies, de verkiezingscommissies van de politieke partijen en aan het Duurzaamheids-overleg Politieke Partijen. Deze handreiking is tot stand gekomen door een gecoördineerde actie van de de Transitie-Motor, de Werkgroep Voetafdruk Nederland en bij korte ketens betrokken organisaties/partijen.

1. AANPAK NIEUW BELEID

Korte Voedselketens

Tijdens de Corona-lockdown hebben korte voedselketens hun waarde bewezen: ze vormen een veerkrachtig, flexibel voedselsysteem en versterken de regionale voedsel economie.

De campagne 'Support Your Locals' riep Heel Nederland op om lokale voedselproducenten in de armen te sluiten en samen korte ketens op te bouwen. Dat resulteerde in veel gemeentelijke acties met "Wees loyaal, koop lokaal". Boeren met boerderijwinkels, online platforms voor lokaal voedsel, zoals de Streekboer, Rechtstreek en Boerschappen, en nieuwe voedselbox-initiatieven onder de naam 'Support Your Locals' zagen hun omzet verviervoudigen of zelfs nog sterker stijgen. Een enorme groep consumenten die voorheen nooit 'lokaal' kocht, ontdekte de kortere voedselketens. Dat leverde nieuwe sociale en ecologische verbindingen en voedingspatronen op.

25% in 5 jaar

Korte voedselketens geven boeren de mogelijkheid om investeringen in verduurzaming van de productie terug te verdienen. Anders dan in een lange keten komen producten immers niet op de internationale markt terecht, waar elke boer prijsnemer is en producten homogene bulk zijn. In de korte keten kan de boer laten zien hoe zijn producten verschillen van andere en daar een redelijke prijs voor vragen, ook doordat er minder schakels in de keten zijn.

Het gaat er nu om hoe we met de geleerde lessen ervoor gaan zorgen dat we hier ook na Corona mee verder gaan, zodat over 5 jaar 25% van ons voedsel uit de regio komt.

Support van Minister

Minister Carola Schouten reageerde in OP1 op 25 mei 2020 enthousiast op initiatieven voor een korte voedselketen en de directe verkoop van producent naar consument. Ook bij een latere gelegenheid – een online programma op 16 juni over korte ketens van Pakhuis De Zwijger in Amsterdam - heeft ze zeer nadrukkelijk haar steun uitgesproken voor de reeds vele initiatieven en projecten voor korte ketens. Op 4 oktober zal de Minister op handelsmissie het land ingaan en we verwachten dat er mooie green deals gesloten zullen worden. Deze handreiking is een opmaat daartoe

Nieuw beleid nodig!

Praktisch alle beleid is nu nog gericht op de exportgerichte landbouw en voedselvoorziening die afhankelijk is van veel import. Vooral export en import van buiten de EU is problematisch. Daarom willen we de Minister en haar ambtenaren helpen en stimuleren om spoedig effectief nieuw beleid te ontwikkelen. De weg naar een duurzame en robuuste voedselregionalisering is namelijk om veel meer redenen dan Corona belangrijk, en het proces daar naar toe moet daarom nu vaart krijgen. Ook de provincies krijgen dit document omdat veel van de voorgestelde ontwikkelingen en maatregelen op provinciaal niveau spelen en daar hun beslag moeten krijgen.

Zoveel mogelijk

Wij stellen de Minister voor: doe reeds in de komende maanden nog zoveel mogelijk. Maak ook een plan/dossier voor regionalisering en duurzame korte ketens, zodat dat klaar ligt voor de komende kabinetsformatie. Het vehikel daarvoor is de Taskforce Sociale Innovatie VOLG (Voedsel, Omgeving, Landbouw en Gezondheid). Daarnaast roepen wij de minister op de doelstellingen van de Europese Farm2Fork-strategie te integreren in de onderhandelingen van het nieuwe Gemeenschappelijke Landbouwbeleid (GLB). Dat kan het meest effectief als het handelsbeleid op het gebied van landbouw en voedsel drastisch wordt hervormd.

2. UITGANGSPUNTEN

Visie en context zijn basis voor beleidsvoorstellen

We pleiten voor een Regionale Voedsel Strategie (RVS) parallel aan de Regionale Energie Strategieën (RES) die in alle regio's al uitgekristalliseerd zijn. We sluiten daarbij ook aan op Europese ontwikkelingen, zoals de Green Deal, Farm2Fork, het GLB, Stedelijke Voedsel Strategieën en de aanbevelingen van IPES Food. We sluiten ook aan bij de grote kritiek vanuit maatschappelijke - en boerenorganisaties op handelsverdragen als EU-Mercosur en CETA.

Belangrijke beweegredenen voor nieuw Europese beleid zijn:

- versterking van de regionale (voedsel)economie;
- nieuwe sociale en ecologische verbindingen;
- meer plantaardige voedingspatronen;
- het voorzorgsprincipe vanuit duurzaamheid en rentmeesterschap.

We gaan uit van zeven met elkaar samenhangende uitgangspunten als basis voor concrete stappen naar een duurzame regionale voedselvoorziening.

1. Duurzaam én rechtvaardig.

We hanteren de volgende criteria voor een regionale voedselvoorziening.

- **Nabijheid:** productie zoveel mogelijk binnen een straal van 40 km. Bij sommige producten hanteren we maximaal de EU als regio. Voor tropische producten als koffie geldt deze maatstaf niet.
- **Duurzaamheid:** beschermen van klimaat en biodiversiteit, sluitende kringlopen die uitputting en vervuiling van land, bodem, lucht en water voorkomen, meer plantaardige productie, en zo min mogelijk verpakking en verwerking.
- **Rechtvaardigheid:** een eerlijke prijs voor boer en tuinder en het respecteren van het mondiale mensenrecht op voedsel.

2. Geef voorrang aan voedselzekerheid en kwaliteit.

Voedselzekerheid en --kwaliteit kunnen het beste worden gerealiseerd met regionale voedselvoorziening en stadslandbouw, met grote positieve effecten voor ecologie en gezondheid. Dat biedt een *robuust* systeem. Dat is veerkrachtiger dan het huidige systeem (en bijbehorende verdienmodellen), dat vooral gericht is op *efficiëntie en kostenbesparing*. We zien hoe langer hoe duidelijker dat het vigerende landbouwsysteem ecologisch, sociaal en economisch niet meer houdbaar is. Een robuust regionaal voedselsysteem is in vele opzichten aantrekkelijker dan een efficiënt systeem. Een robuust systeem is veerkrachtig en bestand tegen grote veranderingen in natuur en maatschappij, is veelvormig en divers wat producten en producenten betreft, is lokaal en zo veel mogelijk zelfvoorzienend, en heeft een constant anker in een overheid die op lange termijn faciliteert.

Lokaal en meer zelfvoorzienend produceren betekent niet meer afhankelijk zijn van complexe wereldwijde logistiek met een forse CO2- en stikstof-uitstoot, en ook geen wereldwijde natuurvernietiging meer. Ook willen we zo min mogelijk gebruik maken van chemie en monoculturen, dus niet-duurzame productie. Robuuste, lokale en zelfvoorzienende landbouw heeft dus grote ecologische en ethische voordelen ten opzichte van efficiënte land- en tuinbouw.

Zie Literatuur nr. 1

3. Maak gebruik van gedurende 'Corona' geleerde lessen

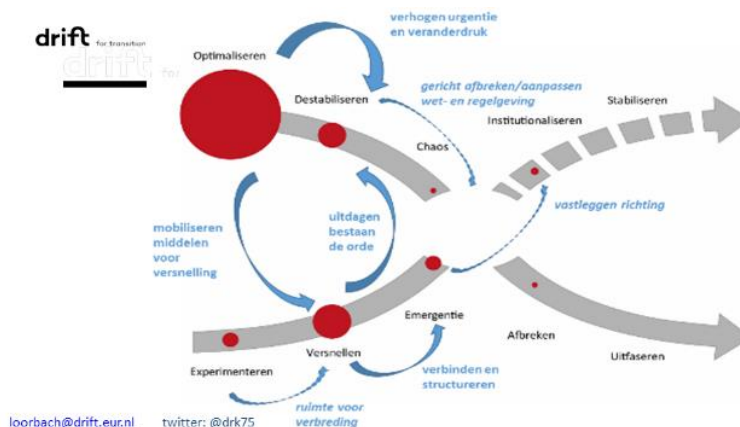
We zitten midden in een transitieproces, het overschakelen van een niet duurzaam gebleken systeem van landbouw en voedselproductie naar andere, gedifferentieerde vormen van productie en consumptie, die ecologisch, sociaal en economisch gewenst zijn. Korte ketens spelen daarin een belangrijke rol.

Het Nederlandse transitieonderzoeksinstituut DRIFT onderscheidt in zo'n transitieproces 3 parallelle ontwikkelingen: *afbouwen*, *opbouwen* en *ombouwen*.

- We bouwen af wat we echt niet meer willen c.q. wat onhoudbaar is.
- We ondersteunen de opbouwende vernieuwende duurzame initiatieven.
- We bouwen om of transformeren wat nodig blijft, maar echt anders moet.

Onderstaand diagram poogt dat proces weer te geven:

- afbouwen gaat volgens de lijn van linksboven naar rechts onder;
- opbouw, het ondersteunen van de vernieuwende duurzame initiatieven is verbeeld door de lijn van links onderaan naar rechtsboven;
- ombouwen gebeurt in de chaos in het midden, waar de neergaande lijn de vernieuwing ontmoet, daarvan leert en zelf transformeert.

De beleidsvoorstellen die we doen zijn het meest gericht op het *ombouwen* van de marktwerking en Europese regelgeving teneinde de *opbouw* van de vernieuwende, regionale landbouw en consumptie-vormen te kunnen ondersteunen.

4. Marktregulering leidt tot eerlijke prijzen voor boer en consument

Het betalen van een eerlijke en kostendekkende prijs aan boeren wordt gecombineerd met het internaliseren van de benodigde milieu-, dierenwelzijns- en arbeidskosten in de prijs aan de consument. Dit internaliseren is alleen mogelijk met (in de beleidsvoorstellen nader uitgewerkte) Europese marktbescherming. Anders zal er meteen een – terechte - tegenlobby vanuit het bedrijfsleven komen, die te maken krijgt met oneerlijke concurrentie. Effectief milieubeleid is dus alleen mogelijk met marktbescherming.

Het verschil in prijs tussen gangbaar en biologisch voedsel moet zo klein mogelijk worden. Dit zal de biologische landbouw een boost geven. Al het voedsel in de winkel wordt zo een stuk milieu-, dier- en sociaal-vriendelijker geproduceerd. Er kan afscheid worden genomen van de meeste keurmerken en de mythe dat alleen het bewustmaken van de consument gaat leiden tot een duurzamere voedselproductie.

5. Stikstof, CO2, kringloop- en natuurinclusieve landbouw met biodiversiteitsherstel

De voedselproductie leidt nu tot grote milieuproblemen. Het is de belangrijkste oorzaak van klimaatontwrichting, uitputting van de bodem, achteruitgang van de biodiversiteit, watertekorten, een overmaat aan stikstof en fosfaat in het milieu en de plasticvervuiling van de oceanen.

In de conventionele landbouw belasten het gebruik van fossiele energie voor machines, transport, verwarming, koeling, bewerking, kunstmest etc. het Aardse ecosysteem. Zo kort mogelijke ketens met zeer beperkt energiegebruik zijn het meest CO₂-, P- en N-efficiënt. Korte ketens reduceren bovendien de vervoerskosten en er hoeft minder in houdbaarheid en verpakking geïnvesteerd te worden.

Agro-ecologische en andere vormen van bio- en kringlooplandbouw kunnen de biodiversiteit herstellen en de bodem weer doen leven. Ze zijn per definitie duurzamer dan landbouw waarbij maximalisering van productie en financieel resultaat op korte termijn leidend is (vigerend verdienmodel van de landbouw).

6. Voorziening in basisbehoeftes en zo groot mogelijke EU-zelfvoorziening krijgen prioriteit

Vooraf door de klimaatverandering, die jaarlijks versnelt, zal het steeds moeilijker worden om de wereldbevolking op lange termijn te voeden. Op korte termijn is een iets lagere productie te verwachten als we de fossiele brandstoffen, kunstmest en bestrijdingsmiddelen zoveel mogelijk verminderen. Het is dan van het grootste belang dat vruchtbaar land en steeds schaarser water niet worden ingezet voor de productie van luxe producten zoals veevoer en biobrandstoffen. Te meer omdat deze producten vooral in monocultuur in het mondiale Zuiden worden geproduceerd, vaak ten koste van landrechten van kleine boeren en inheemse volkeren en ten koste van natuurgebieden. De EU zal meer zelfvoorzienend moeten worden qua voedsel, veevoer en energie en de consumptie van de luxe producten zal aan banden gelegd moeten worden, onder andere via een versnelde eiwittransitie.

7. Maak gebruik van het momentum

Corona versnelt het proces: er is nu veel meer behoefte aan producten uit eigen regio en er is nu ook meer besef/bewustwording bij burgers t.a.v. van het belang van true cost, milieu,

gezondheid etc. De onderstaande advertentie van HAK, een groot pleidooi voor eten uit de regio die op 20 juni in de Volkskrant stond, spreekt voor zichzelf.

TELERS EXTRA BETALEN VOOR HUN DUURZAME INSPANNINGEN

De teler van nu heeft een onhoudbaar verdienmodel. Nog meer telen tegen lage prijzen voor een internationale afzetmarkt is geen duurzame oplossing – niet voor de teler, niet voor de consument en niet voor onze planeet.

Wat dan wel? Een betere prijs voor lokale duurzame gecertificeerde kringlooplandbouw. Met minder milieu-impact, waarbij jij een beter en duurzamer product krijgt en de teler een betere prijs.

Op de markt zijn er groenten met veel variatie. Op de markt zijn er groenten met veel variatie. Op de markt zijn er groenten met veel variatie.

Je kunt eten. Of groente. Die zijn gemaakt.

Plantaardig en lokaal: dat wordt het Groene Normaal

en oproep tot actie van HAK, da's anders dan je van ons gewend bent. Toch vragen we je aandacht voor de manier waarop we nu ons voedsel telen, distribueren en consumeren is niet langer houdbaar. We willen we ook in de toekomst lekker, gezond en duurzaam kunnen blijven eten, dan moet het huidige normaal vervangen worden door het Groene Normaal; plantaardig en lokaal. Hieronder lees je hoe je kunt bijdragen aan deze verandering en hoe je zelf kunt helpen het Groene Normaal te realiseren.

3. BELEIDSVOORSTELLEN KORTE KETENS

Onderstaande 22 beleidsvoorstellen zijn ingedeeld in vijf categorieën :

1. Regionale, gebieds- en grond-gerelateerde beleidspunten
2. Relatie korte ketens met klimaat, ecologie en biodiversiteit
3. Leren en ontwikkelen: onderzoek, onderwijs, bewustwording, leren van en investeren in regionale pilots zoals regiolabs, kennisnetwerken en burgerinitiatieven
4. Bestuurlijke, markt- en prijs-maatregelen in Nederland.
5. Europees beleid als (rand)voorwaarde voor wat we in Nederland willen verwezenlijken.

1. Regionale, gebieds- en grond-gerelateerde beleidspunten

Beleidsvoorstel 1

Stimuleer 'natuur-inclusieve' en bio-landbouw in eerste instantie rondom de steden voor regionale consumptie met korte ketens.

Toelichting:

Het is goed dat de Europese 'Farm2Fork-strategy' streeft naar 25% biologische teelt. Maar waar moet die omschakeling vooral plaats vinden? Ons inziens moet gestreefd worden naar 'groene kringen' rondom steden, van waaruit de mensen hun bio-groentes en fruit via een distributiesysteem kunnen afhalen of zelf oogsten/plukken. Melkveehouders en akkerbouwers moeten gestimuleerd worden om te schakelen, zodat volledige bio-voedselpakketten samengesteld kunnen worden voor de stedelingen. Hierbij kan uitstekend worden voortgebouwd op de vele reeds bestaande initiatieven.

(Greet Goverde)

Beleidsvoorstel 2

In de Nederlandse supermarkten dient in 2023 minstens 25% van de versproducten binnen een straal van maximaal 40 km geproduceerd te zijn.

Toelichting:

Een belangrijk uitgangspunt bij het duurzaam produceren en consumeren van voedsel is het sluiten van kringlopen en deze zo kort mogelijk te maken. Supermarkten kunnen een belangrijke rol spelen om dit te bereiken omdat de meeste Nederlanders daar hun voedsel kopen. Bovendien kunnen vrijwel alle versproducten, of het nu gaat om granen, bonen, aardappelen, groenten, fruit, noten, kaas of vlees, regionaal geproduceerd worden. Een straal van 40 km is dan een redelijke maat, maar hoe dichterbij hoe beter! Als aan de klanten tevens informatie gegeven wordt wie de producenten zijn, zal dit de band tussen producent en consument vergaand kunnen versterken.

(Michiel Korthals en Frans van der Steen)

Beleidsvoorstel 3

Overheden (met name gemeentes) en aan de overheid gerelateerde organisaties/instellingen stimuleren het verkorten van voedselketens door grond jarenlang in bruikleen te geven, tegen een redelijke vergoeding, aan startende bio-boeren, voedsel-'boswachters' en andere 'korte keten'-projecten in de omgeving van dorpen en steden.

Toelichting:

Er is dringend behoefte aan grond voor 'korte keten'-projecten: ex-studenten van de biologische opleiding 'de Warmonderhof' staan te popelen, maar kunnen bijna nergens beginnen. En dat terwijl bijna een-derde van de grond in Nederland in handen is van overheden of aan de overheid gerelateerde organisaties (van gemeentes en provincies tot SBB en waterschappen)! Om aan de behoefte aan grond in de omgeving van steden tegemoet te komen zouden de gemeentes, maar ook andere instanties, een systeem van '**(jarenlange) bruikleen**' kunnen opzetten om jonge startende boeren de kans te geven. Gemeentes besparen op het onderhoud van de grond, jonge mensen kunnen aan het werk, en de stedelingen krijgen er een optie voor gezonde voeding (en misschien een uitstapje met de kinderen) bij. De provincie Noord-Brabant is al enige jaren voorloper in de verruiming van de mogelijkheden voor voedselbossen en natuur-inclusieve landbouw, via het Groen Ontwikkel Fonds Brabant en de provincie.

(Greet Goverde)

Beleidsvoorstel 4

Stimuleer gemengde dierlijke en plantaardige productiesystemen.

Toelichting:

Tegelijk met de reductie van de dierlijke productie en de toename van plantaardige productie kan in een zelfde regio veel meer gebruik gemaakt worden van de ideale combinatie van gemengde dierlijke en

plantaardige systemen. Mest naar de een, en plantaardige resten en afval naar de ander. Dat kort ook de ketens in. In dit verband is hernieuwde aandacht nodig voor de benutting van apart verzameld groente- en fruitafval: in veel gemeenten is dat nog niet goed georganiseerd.

(Michiel Korthals)

2. Relatie korte ketens met klimaat, ecologie en biodiversiteit

Beleidsvoorstel 5

Koop veehouders bij voorkeur uit op gronden die voor duurzame landbouw en/of natuur geschikt gemaakt kunnen worden.

Toelichting:

De huidige grootschalige productie van vlees heeft een grote impact op het milieu. Ons land produceert veel vlees, met name voor de export, wat ons milieu extra zwaar belast. Die vleesproductie valt met technische maatregelen maar een klein beetje duurzamer te maken. Dat is een doodlopende weg om duurzaamheid te bereiken. We zullen vooral veel minder vlees moeten produceren en consumeren. Door die veehouderijen uit te kopen, waarvan de grond ook geschikt gemaakt kan worden voor duurzame landbouw en natuur, kunnen in ons land dichtbij consumenten veel meer natuur-inclusieve, duurzaam geteelde granen, bonen, aardappelen, groente, fruit en noten geproduceerd worden. Zo kan tevens een substantiële bijdrage geleverd worden aan het herstel van natuur en biodiversiteit.

(Frans van der Steen)

Beleidsvoorstel 6

Stop subsidies aan export-gedreven bedrijven; kies voor steun aan positieve duurzame ontwikkelingen.

Toelichting:

Subsidies moeten betere toegang tot gifvrij voedsel en verhoging van de kwaliteit van natuur en landschap als basis hebben. Alleen grondgebonden dierhouderij kan steun krijgen.

(Bert van Ruitenbeek)

3. Leren en ontwikkelen: onderzoek, onderwijs, bewustwording, leren van en investeren in regionale pilots zoals regiolabs, kennisnetwerken en burgerinitiatieven

Beleidsvoorstel 7

Initieer een multidisciplinair onderzoek naar de ecologische, sociale, financiële en wellicht nog andere voor- en nadelen van een regionale voedselvoorziening.

Toelichting:

Er werd al door vele auteurs benadrukt dat er zeer diverse voordelen zitten aan een regionale voedselvoorziening. In de jaren '70 was dat met name Ernst Schumacher met zijn publicatie 'Hou het klein' en meer recent David Fleming en zijn boek 'Lean Logic: A Dictionary for the Future and How to Survive It'.

In 2007 werd er in Nederland een expert meeting over georganiseerd en daar werd een publicatie over uitgebracht. In een recent artikel zijn de meest bekende twaalf voordelen van regionalisering op een rijtje gezet. Zie Literatuur nr. 2 en 4.

(Jan Juffermans)

Beleidsvoorstel 8

Ondersteun groepen die op regionaal niveau een andere economie vorm willen geven. Dit kan door het opzetten, financieel onderhouden, en optimaal verdichten van een landelijk netwerk van fysieke cursussen, waarbij inwonenden van een afgeperkt gebied begeleid worden om zich op zelforganiserende wijze te oriënteren op regionalisering van hun gebied.

Toelichting:

In de huidige interactie-economie hangen alle verdienmodellen met honderden draden van elkaar af. Je kunt dus in de huidige situatie niet meer met aspectmatige beleidsvoorstellen proberen de economie op een totaal ander spoor te krijgen. Je krijgt iedereen alleen mee als je mensen (boeren, ondernemers, burgers) met elkaar overzicht laat ontwikkelen, onderling visie opbouwen en vandaaruit vertrouwen krijgen in een weg. Hoe kun je de structuur van de regionale economie voorstellen, en hoe zou je vanuit je huidige werkkring over kunnen springen naar een positie binnen die regionale economie? En dan durven. Mensen zijn de kurk waarop lokaal circulair handelen (i.e. het regionale huishouden) zal moeten drijven voorbeeld.

Voorbeeld: de Goed-veur-mekare-groep uit Wijhe-Olst.

(Jac Nijssen)

Beleidsvoorstel 9

Oprichting Fonds en Expertisecentrum regionale voedseldistributie

Toelichting:

Een van de grootste bottlenecks in het werken aan regionale voedselvoorziening is de distributie. Inventariseer wat werkt, wat niet werkt en hoe dat verder gefaciliteerd en geoptimaliseerd kan worden. Ondersteun experimenten en samenwerkingsverbanden financieel.

(Michiel Bussink)

Beleidsvoorstel 10

Zet in op meer voorlichting en educatie op diverse onderwijsniveaus.

Toelichting:

Zonder benul van biologie en ecologie kan iedereen van alles worden wijsgemaakt. Dat geldt voor het basis- en voortgezet onderwijs, maar ook voor de onafhankelijke voorlichters bij boerenbedrijven en in het agrarisch onderwijs, gebaseerd op onderzoek en de beginselen ecologie en biologie.

(Bert van Ruitenbeek)

Beleidsvoorstel 11

Stimuleer horeca en kleine voedselondernemers (brouwers, bakkers e.d.) om regioproducten te gebruiken. De horeca afficheert zich graag met eten uit de streek en van het seizoen, maar in de praktijk stelt het vaak nog weinig voor. Zet een actieplan en langjarige campagne op om daar verandering in aan te brengen.

Toelichting:

Het is slechts een minderheid van koks die kookt met producten uit eigen streek en van het seizoen. Dat komt omdat het vraagt om een andere manier van werken. Dat moet tussen de oren komen te zitten, om te beginnen op de horeca/koksopleidingen. Daar moet de verandering beginnen, want daar wordt ontstellend vaak gewerkt met prefab en pakjes. Hetzelfde geldt ook

voor het merendeel van de bakkers, die brood bakken met mixen van de groothandel (die het graan van over de hele wereld haalt) en brouwers (de meeste kleine brouwers, kopen hun mout in bij de groothandel, die de gerst van over de hele wereld halen). Tip: twee regionale boeken gaan in op hoe het anders kan, incl. praktijkvoorbeelden. Zie Literatuur nr. 3.
(*Michiel Bussink*)

4. Bestuurlijke, markt- en prijs-maatregelen in Nederland

Beleidsvoorstel 12

Zorg voor bestuurlijke stimulering en ondersteuning op lokaal en provinciaal niveau.

Toelichting:

Naast nationaal beleid is ondersteuning op lokaal en provinciaal niveau van cruciaal belang. Denk bijvoorbeeld aan de aanstelling voedselwethouders en provinciale gedeputeerden met de regionaliserings-portefeuille. Gemeenten worden aangemoedigd lokale voedselvisies te ontwikkelen en uit te voeren.

Dus bovenlokale overheden moeten lokale overheden stimuleren en faciliteren bij de ontwikkeling van meer lokale land- en tuinbouw (zoals stadslandbouw, Community Supported Agriculture, voedselbossen, biologische productie, agro-ecologie en agro-forestry). Daarbij kan het bijvoorbeeld ook gaan om het faciliteren van distributie en logistiek met behulp van e-(bak)fietsen. Nu worden immers mondiale actoren gefaciliteerd met enorme logistieke en vervoersmaatregelen (vrachtwagens, wegen, fabrieksterreinen etc.). Dit proces moet worden omgekeerd: iedereen zou op maximaal 500 tot 1000 meter fietsafstand van een lokale markt, producent of leverancier voor een duurzaam voedselpakket moeten kunnen wonen.

(*Michiel Korthals*)

Beleidsvoorstel 13

Voer een lager BTW-tarief in voor biologische producten, en dus ook 'bio-boxen' die zich beperken tot Nederlandse en aanvullend enige West- en Zuid-Europese voedselproducten.

Toelichting:

De 'boxen' worden steeds populairder, en ze maakten een extra spurt door de corona-crisis. Een uitgelezen mogelijkheid om biologische producten en de 'bio-boxen' met vooral regionale producten te promoten is een lagere BTW. Omdat beperking tot Nederlandse producten waarschijnlijk niet mag van de EU, zou men West- en Zuid-Europese producten die hier niet geteeld kunnen worden (zoals sinaasappels), kunnen toestaan. Het vervoer is wel een reden om die aanvulling beperkt te houden.

(*Greet Goverde*)

5. Europees beleid, als (rand)voorwaarde voor wat we in Nederland willen verwezenlijken

Beleidsvoorstel 14

Voer een Europese CO2-prijs in, primair om de werkelijke gezondheids- en klimaatkosten door te berekenen. Maar ook om vervoer over onnodig grote afstanden zo veel mogelijk te beperken.

Toelichting:

Reeds vele jaren bestaat het politieke uitgangspunt 'De vervuiler betaalt'. Helaas is dat nog steeds niet toegepast op de uitstoot van CO₂, terwijl daarmee drie grote mondiale en lokale problemen tegelijk aangepakt kunnen worden: de volksgezondheid vanwege de (ultra)fijnstof, de klimaatontwrichting en het biodiversiteitsdrama. Ook de regionalisering van de voedselvoorziening binnen de EU, met minimaal gemotoriseerd vervoer, zou er sterk mee worden gestimuleerd. Zie Literatuur nr. 2 en 4. De CO₂-heffing is volgens vele deskundigen de meest effectieve energiebesparings- en klimaatmaatregel. En dient als vervanging van het niet effectieve Europese Emissie Handelssysteem. In dit verband is het logisch dat grootverbruikers ook extra worden belast.

(Guus Geurts en Jan Juffermans)

Beleidsvoorstel 15

Voer Europese ecotaksen in op fossiele kunstmest en schadelijke bestrijdingsmiddelen.

Toelichting:

Kunstmest en pesticiden veroorzaken ecologische en sociale schade. In lijn met de analyse van True Price is een heffing zeer gerechtvaardigd. Dit zal het gebruik van de middelen verlagen en schade verminderen. De opbrengst van de heffingen zou direct geherinvesteerd moeten worden in de versterking van de biodiversiteit en circulariteit op bedrijven.

N.B. Dit voorstel maakt meer kans van slagen als - via verhoogde importheffingen oneerlijke concurrentie voor het bedrijfsleven wordt uitgeschakeld. (Zie de voorstellen 19 en 20.)

(Guus Geurts en Bert van Ruitenbeek)

Beleidsvoorstel 16

Drastische verhoging van Europese milieu- en dierenwelzijnseisen aan de boeren. Dit wordt mogelijk doordat via verhoogde importheffingen oneerlijke concurrentie voor boeren wordt uitgeschakeld. (Zie de voorstellen 19 en 20.)

Toelichting:

Naast de voorgestelde milieuheffingen dienen de regels voor toelating van bestrijdingsmiddelen strenger te worden, schadelijke middelen worden verboden. Ook dient de vervuiling van bodem, lucht en water door stikstof en fosfaat drastisch af te nemen.

De hogere dierenwelzijnseisen moeten ertoe leiden dat dieren in de veehouderij zoveel mogelijk hun soorteigen gedrag kunnen uitvoeren.

(Guus Geurts)

Beleidsvoorstel 17

Creëer een level playing field voor streekproducten

Toelichting:

In haar Kamerbrief van 2 augustus 2019 schrijft minister Schouten:

"Streekproducten worden op een maatschappelijk verantwoorde manier geproduceerd, met toegevoegde waarde voor de streek en het streekeigen cultuurlandschap.. Verder ga ik mij samen met de provincies inzetten om de waardering voor streekproducten te laten toenemen, onder andere via een handelsmissie in eigen land die ik in samenwerking met de provincies wil organiseren. Producenten van streekproducten kunnen zich door het gebruik van een keurmerk in de markt onderscheiden en hiermee hun marktpositie versterken. De Stichting Streekeigen Producten Nederland (hierna SPN) is de eigenaar van het landelijke keurmerk. Daarnaast zijn er diverse regionale keurmerken voor streekproducten."

We vragen een level playing field voor streekproducten door een betere (wettelijke) bescherming van het begrip. In de praktijk is de term 'streekproducten' nu vogelvrij. Iedere producent mag zijn of haar product een 'streekproduct' noemen en een streeknaam geven,

ongeacht de plaats waar het geproduceerd is of de herkomst en teeltwijze van de grondstoffen. Inkoopprijs is hierbij leidend, en niet de herkomst of productiewijze. De uitzending van de Keuringsdienst van Waarden over streekproducten gaf hiervan een aantal sprekende voorbeelden.

Producenten die serieus met streekproducten bezig zijn en werken met regionale grondstoffen die op een MVO-manier zijn geproduceerd, zien zich geconfronteerd met oneerlijke prijsconcurrentie. Daarnaast maakt het ontbreken van een wettelijke bescherming het moeilijk om een sterke positie van het echte streekproduct in voedselketens te verwerven; producten zijn/lijken inwisselbaar en hierdoor is inkoopprijs al snel doorslaggevend ten opzichte van herkomst en MVO-kwaliteiten.

(René de Bruin)

Beleidsvoorstel 18

Stel op korte termijn aan van buiten de EU geïmporteerd voedsel dezelfde eisen wat betreft milieu en duurzaamheid als binnen Europa.

Toelichting:

Maatregelen om voedsel duurzamer te produceren en consumeren en eerlijker te beprizen hebben weinig zin als het voedsel dat geïmporteerd wordt niet aan dezelfde eisen wat betreft milieu, dierenwelzijn en arbeidsnormen hoeven te voldoen. Als dat niet of te weinig wordt afgedwongen verslechtert dit ook de concurrentiepositie van onze boeren en tuinders, omdat de kosten van hun productie hoger kunnen zijn. Een voorbeeld is de import van legbatterij-eieren uit Oekraïne terwijl de legbatterij in de EU verboden zijn.

Het beste niveau om dit te regelen is het Europese niveau. In de Green Deal en de hierop gebaseerde Farm2Fork-strategie, die de Europese Commissie heeft voorgesteld, zijn die eisen aan de productiewijze van geïmporteerde producten een belangrijk onderdeel. De Nederlandse regering dient zich in te spannen om ervoor te zorgen dat die eisen worden aangescherpt en doorgevoerd.

(Guus Geurts en Frans van der Steen)

Beleidsvoorstel 19

Op de iets langere termijn is marktbescherming van de Europese markt noodzakelijk om te komen tot zo groot mogelijke Europese zelfvoorziening van voedsel, veevoer, hout en vezels.

Dat geldt ook voor andere landen en regio's. Daarvoor moeten de importheffingen weer verhoogd mogen worden, met name op producten waarvoor in Europa alternatieven kunnen worden geproduceerd. Het betekent ook dat landbouw niet langer wordt opgenomen in vrijhandelsverdragen.

Toelichting:

Met importheffingen op met name soja en palmolie krijgt de Europese teelt van plantaardige eiwit- en oliegewassen eindelijk een kans. Pas dan kan er werkelijk sprake zijn van kringlooplandbouw.. Voordeel hiervan is dat het Europese beslag op schaarse hulpbronnen in the Global South (met name voor teelt van soja, palmolie, vlees en biobrandstoffen) zo zo drastisch wordt verminderd, waardoor er meer ruimte voor lokale voedselproductie komt en de Europese bijdrage aan natuurvernietiging wordt gestopt. Tevens kan het transport tussen continenten zo drastische worden beperkt.

(Guus Geurts)

Beleidsvoorstel 20

De oneerlijke marktmacht van (detail)handel en verwerkende industrie ten opzichte van de boer (en visser) wordt aangepakt door hervorming van het Europese en nationale

mededingingsbeleid. Door deze hervorming wordt het verschil tussen consumenten- en boerenprijs zo klein mogelijk. De prijsverhoging vanwege het internaliseren van milieukosten kan zo beperkt blijven.

Toelichting:

De macht van enkele inkooporganisaties in de retail, en multinationals in de toelevering en verwerking wordt drastisch beperkt. Producenten van bederfelijk plantaardig voedsel maar ook vissers mogen zich verenigen in producentenorganisaties waarin zij ook afspraken over het aanbod mogen maken. Dit laatste vooral op nationaal niveau in niet-stapelbare landbouwproducten binnen de akker- en tuinbouw en visserij. Dit onder voorwaarde dat monopolies worden voorkomen.

(Guus Geurts)

Beleidsvoorstel 21

Zorg voor stabiele prijzen voor boeren via marktregulering van de Europese markt, bestaande uit de volgende maatregelen:

- EU-Productiebeheersing instellen binnen de akkerbouw bij stapelbare (niet-bederfelijke) producten zoals graan, suiker en aardappelmeel en de gehele veehouderij (melk, vlees en eieren). Hierbij wordt op Europees niveau het aanbod door boeren afgestemd op de vraag van consumenten, dit wordt vertaald in landenquota. Jaarlijks kan dit aanbod worden aangepast, op een manier die vergelijkbaar is met de eerdere melk- en suikerquotering.
- Minimumprijzen voor deze producten worden vastgesteld door de EU.
- Veiligheidsvoorraden zijn noodzakelijk om in te spelen op onverwachte lagere of hogere producties en oogsten. Deze zijn zo laag mogelijk vanwege de quotering.

Toelichting:

Op deze manier krijgen Europese boeren weer stabiele kostendekkende prijzen en wordt dumping in Afrika en andere landen in the Global South voorkomen. Boeren in deze landen krijgen dan hun lokale voedselmarkten terug om hun eigen bevolking te voeden.

(Guus Geurts)

Beleidsvoorstel 22

Het GLB-budget wordt alleen nog ingezet voor het behalen van maatschappelijke doelen op gebied van klimaat, vruchtwisseling, zelfvoorziening, biodiversiteit, natuur en landschap

Toelichting:

Onder voorwaarde dat maatregelen 19, 20, 21 en 22 worden ingevoerd krijgen Europese boeren weer kostendekkend betaald en kunnen binnen het GLB de huidige algemene Europese hectaresubsidies aan de boer verdwijnen.

Een minderheid van boeren krijgt wel betaald voor groene diensten die zij levert aan de samenleving en die in lijn liggen met de klimaat-, biodiversiteits-, landschaps- en natuurdoelstellingen. Te denken valt aan agro-ecologische landbouw, voedselbossen en het verhogen van de organische stof in de bodem, om zo broeikasgassen op te slaan.

Ook dient de teelt van gewassen met een lager saldo (t.o.v. graan) te worden gestimuleerd met productsubsidies, zoals erwten, bonen, lupine, vlas en hennep. Dit biedt ook grote voordelen voor de vruchtwisseling en is noodzakelijk om zo groot mogelijke EU zelfvoorziening te bereiken. Het GLB-budget (€ 59 miljard per jaar) wordt zo veel effectiever ingezet, en kan dan zonder maatschappelijke kritiek worden behouden voor boeren, natuur en platteland

(Guus Geurts)

Literatuur

1. **'Voedselproductie moet eerder robuust dan efficiënt zijn'** door Michiel Korthals, NRC-Handelsblad, 25 mei 2020.
2. **'Van mondiaal gesleep naar radicale regionalisering'**, door Jan Juffermans, nov. 2019, zie: <https://www.degrotetransitie.nl/actueel/2019/mondiaal-gesleep-naar-radical-regionalisering/>
3. *De Smaakboeken 'Alles van de Grond' en 'Alles van het dier'*: zie: <https://www.michielbussink.nl/artikelen.php?id=7&aid=211> en voorbeelden van regionale graanproductie: <https://www.smaakacademieachterhoek.nl/graan/>
4. **'Regionalisering als alternatief voor neoliberale globalisering – Beleid en praktijk'**, door Guus Geurts met medewerking van André Jonkers en Lou Keune, april 2008, zie: <https://www.vredesmuseum.nl/download/regionalisering.pdf>

Verantwoording

In april 2020 was door de Werkgroep Voetafdruk Nederland een landelijke Expert Meeting gepland over radicale regionalisering van de voedselketen. Omdat deze Expert Meeting door Corona helaas niet door kon gaan, werd besloten met de deelnemers een schriftelijke ronde te houden voor een publicatie met beleidsvoorstellen. De ingestuurde bijdragen zijn bewerkt en verwerkt tot deze handreiking.

Ondertekenaars

René de Bruin	Stichting Streekeigen Producten Nederland
Michiel Bussink	Journalist/schrijver
Guus Geurts	Betrokken bij Platform Aarde Boer Consument en Voedsel Anders NL
Greet Goverde	Betrokken bij Platform Aarde Boer Consument
Jan Huijgen	Eemlandhoeve
Jan Juffermans	Werkgroep Voetafdruk Nederland
Natascha Kooiman	Smaackmakers
Michiel Korthals	Hoogleraar Vrije Universiteit en Universiteit Wageningen
Hans Meek	Werkgroep Voetafdruk Nederland
Jelleke de Nooy-van Tol	De Transitie-Motor (Drift)
Bert van Ruitenbeek	Directeur Stichting Demeter
Frans van der Steen	Voorzitter Stichting Lokaal Voedsel Den Haag

Contactpersonen:

Jan Juffermans, jan.juffermans@voetafdruk.eu, tel. 04 1167 6885

Jelleke de Nooy-van Tol, jelleke51@gmail.com, tel. 06 4776 0149

1 juli 2020

